

DOI: [10.26565/2786-4995-2021-3-02](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-3-02)

УДК 339.732:339.7.01

Наталія Ткаченко

доктор економічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Васильківська, 36, Київ, 03022, Україна,
e-mail: tkachenko_nt@ukr.net; ORC ID: 0000-0001-6312-4586

Олександр Момот

доктор економічних наук, доцент,
Київський міжнародний університет,
вул. Львівська, 49, Київ, 03179, Україна,
e-mail: o.m.momot@gmail.com; ORC ID: 0000-0003-3799-0821

Мирослава Хуторна

д.е.н., професор, Університет банківської справи,
вул. Січових Стрільців, 11, Львів, 79007, Україна;
e-mail: Imiroslava7@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0761-3021

ПІДХОДИ ДО КЛАСТЕРІЗАЦІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Анотація. Одним із проявів фінансової глобалізації є функціонування транснаціональних банків, які, будучи носіями транснаціонального банківського капіталу, розширюють свою діяльність у фінансових системах різних країн світу. Відкритість фінансових систем до інтервенції транснаціональних банків, з одного боку, сприяє дифузії банківських інновацій, залученню прямих іноземних інвестицій у країну, а з іншого – робить фінансову систему вразливою до впливу світових кризових явищ, що актуалізує дослідження у даному напрямі.

У дослідженні використано сукупність загальнонаукових методів: абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналіз, синтез.

Встановлено, що за критеріями територіального розміщення та концентрації сукупної вартості активів у розмірі понад 5 трлн дол США, у світі існують чотири кластери, в яких базуються найбільші транснаціональні банки світу: в Китаї, США, Західній Європі та Японії. Динаміка вартості активів найбільших банків світу за період 2009-2018 роки засвідчила ефект витіснення транснаціональних банків Західної Європи та США банками Китаю. Основними тенденціями глобальної експансії транснаціонального банківського капіталу є: розширення просторів і кордонів глобального банкінгу; різке зростання значущості фактора часу в конкурентній боротьбі транснаціональних банків за розширення ринкових позицій; скорочення часу на реалізацію стратегічної ініціативи; необхідність миттєвої реакції на дії конкурентів та інших учасників ринку; зростання числа конкурентів, які вміють швидко клонувати ринкові переваги; переміщення фокусу діяльності транснаціональних від забезпечення ефективності управління банківською структурою до розвитку взаємодії зі споживачами транснаціональних банківських послуг.

Ключові слова: транснаціональний банківський капітал, транснаціональний банк, глобальна експансія, кластери транснаціонального банківського капіталу.

Формули: 0; рис.: 3, табл.: 2, бібл.: 10

Вступ. Одним із проявів фінансової глобалізації є функціонування транснаціональних банків, які, будучи носіями транснаціонального банківського капіталу, розширюють свою діяльність у фінансових системах різних країн світу. Відкритість фінансових систем до інтервенції транснаціональних банків, з одного боку, сприяє дифузії банківських інновацій, залученню прямих іноземних інвестицій у країну, а з іншого – робить фінансову систему вразливою до впливу світових кризових явищ. Викладене актуалізує необхідність поглибленого дослідження процесів кластеризації транснаціонального банківського капіталу в глобальному вимірі.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що проблематиці інтервенції транснаціонального банківського капіталу присвячено праці багатьох вчених, серед яких слід відмітити У. Владичин [1], Б. Данилишина [2], Р. Корнилюка [3], В. Онищенко [4], Є. Осадчого [5], О. Чуб [6] та ін. Водночас тенденції глобальної експансії транснаціонального банківського капіталу залишилися поза увагою дослідників.

Метою статті є дослідження процесів кластеризації транснаціонального банківського капіталу в глобальному вимірі.

Результати дослідження. Транснаціоналізація банківського бізнесу має свої прояви на глобальному фінансовому ринку, серед яких: 1) міжнародне розширення традиційних банківських послуг, у тому числі міжнародних розрахунків, торгового фінансування, транзакцій із іноземною валютою, особистих кредитів та офшорної оптової торгівлі іноземних суб'єктів господарювання та населення; 2) міжнародна діяльність у сфері нетрадиційних банківських операцій, включаючи іноземні інвестиції, цінні папери та страхування, міжнародні трасти та фінансові інструменти; 3) міжнародна діяльність у сфері банківського нефінансового сектору, головним чином міжнародний лізинг, капіталовкладення та управління капіталом у нефінансових сферах [7].

Процеси транснаціоналізації банківського капіталу обумовлюється концентрацією та консолідацією капіталу банків, зростанням конкуренції на національних фінансових ринках, необхідністю забезпечення транснаціональних компаній фінансовими ресурсами, формуванням ринку євровалют, створенням глобальних інформаційно-фінансових мереж, що полегшують процеси руху капіталу, тощо. Факторами, що сприяють експансії транснаціонального банківського капіталу, є: перевага за рівнем технологій банківського бізнесу, відмінності у вартості банківських продуктів і фондування на різних ринках, асинхронність кон'юнктури фінансових ринків, економія від масштабу, переваги географічної диверсифікації бізнесу, новітні можливості для розвитку бізнесу, вмотивованість проходження за клієнтом, а також макроекономічна стабільність на нових ринках або фінансова лібералізація [8].

Визначально, у 1970-ті роки, ТНБ здійснювали пошук сфер застосування капіталу, насамперед, виходячи з економічної кон'юнктури. Потреба у фінансуванні виробничих та інвестиційних програм транснаціональних корпорацій зумовила розвиток діяльності ТНБ на фінансових ринках розвинутих країн Західної Європи, США і Японії. В цей час транснаціональні фінансові корпорації розширювали свою діяльність на світовому рівні та вишукували джерела для нарощення капіталу. Оскільки основним чинником прийняття рішення щодо здійснення експансії до певної країни є можливість подальшого утримання контролю над зарубіжними операціями банку, більшість тогочасних ТНБ утворилося на базі фінансово-промислових груп, що сформувались на вище зазначених територіях.

Згодом, за умов фінансової глобалізації, зонами експансії транснаціональних банків ставали країни з ринками, що розвиваються, особливо країни Азії та Латинської Америки. Ці країни становили серйозну зацікавленість із точки зору недостатньої насиченості їх ринків фінансовими послугами, а відповідно, характеризувалися наявністю можливостей отримання додаткового прибутку за рахунок географічного розширення сфери діяльності.

На початку 1980-х років в світі домінували ТНБ з США, які проникали не лише до розвинених країн, але і до країн, що розвивалися. Американські банки розширили свою присутність до Тихоокеанського узбережжя, охопивши сферу свого впливу на Японію, Китай, Гонконг і Сінгапур. Але наприкінці 1980-х років лідерами в міжнародному банківництві стали японські банки. Даний феномен пояснюється тим, що в період «японського економічного дива» провідні банки Японії змогли сконцентрувати у себе великі, за міжнародними мірками, фінансові ресурси. Причиною успіху японських банків була також нижча вартість капіталу в Японії порівняно з іншими розвиненими країнами (Канадою, Великобританією, США, Німеччиною, Швейцарією). Відмінності у вартості капіталу транснаціональних банків пояснювалися коливаннями в темпах економічного зростання в різних країнах.

Прорив у транснаціоналізації банківської діяльності стався наприкінці ХХ століття. Відмінною рисою цього етапу було багатократне збільшення зарубіжних відділень транснаціональних банків та їх активів. При цьому модель банківської присутності в країні змінювалася від нових інвестицій до поглинань і злиттів, а також від відкриття відділень банків до створення філій. Важливим фактором розвитку транснаціональної діяльності банків, були лібералізація та послаблення режиму доступу іноземного капіталу в банківські системи окремих країн (в основному Латинської Америки, Центральної та Східної Європи), пом'якшення політики щодо обмеження експансії зарубіжних банків, а іноді й скасування існуючих заборон. Результатом проведеної лібералізації стало значне розширення географії діяльності ТНБ.

Світова економічна криза 2008 року торкнулася всіх розвинених країн. Транснаціональні банки цих країн зазнали значних фінансових втрат. У цей час в Китаї відбувався завершальний етап банківської реформи, спрямованої на акціонування банків, що збільшило їх капіталізацію, в результаті чого п'ять найбільших банків Китаю увійшли в топ світових рейтингів ТНБ.

У таблиці 1 представлено 10 найбільших транснаціональних банків світу за обсягом їх сумарних активів. З таблиці 1 видно, що провідні позиції рейтингу займають банки Китаю.

Таблиця 1

Топ-10 найбільших ТНБ світу за розміром активів, станом на початок 2018 року [9]

Ренкінг	Найменування банку	Країна	Загальна сума активів, млрд. дол. США
1	Industrial & Commercial Bank of China	Китай	4005,58
2	China Construction Bank	Китай	3397,13
3	Agricultural Bank of China	Китай	3232,68
4	Bank of China	Китай	2989,16
5	Mitsubishi UFJ Financial Group	Японія	2773,82
6	JPMorgan Chase & Co	США	2533,6
7	HSBC Holdings	Великобританія	2521,77
8	BNP Paribas	Франція	2348,11
9	Bank of America	США	2281,23
10	China Development Bank	Китай	2201,86

Станом на 01.10.2018 року активи, контрольовані десятима найбільшими в світі ТНБ, склали більше 28,3 трлн. дол., що на 14,3% більше, ніж на початок 2009 року (24,7 трлн. дол.). Акумуляуючи та перерозподіляючи між країнами величезні маси грошового капіталу, ТНБ впливають на збільшення його обсягу та напрямки міждержавного руху. Водночас, перелік провідних транснаціональних банків в світі за ринковою капіталізацією є дещо іншим (табл. 2).

Таблиця 2

Топ-10 найбільших ТНБ світу за розміром ринкової капіталізації, станом на початок 2018 року [9]

Ренкінг	Найменування банку	Країна	Ринкова капіталізація, млрд. дол. США
1	JP Morgan Chase & Co	США	390,93
2	Industrial & Commercial Bank of China	Китай	345,21
3	Bank of America	США	325,33
4	Wells Fargo & Co	США	308,01
5	China Construction Bank	Китай	257,40
6	HSBC Holdings	Великобританія	219,27
7	Agricultural Bank of China	Китай	203,24
8	Citigroup Inc	США	203,17
9	Bank of China	Китай	181,47
10	China Merchants Bank	Китай	122,62

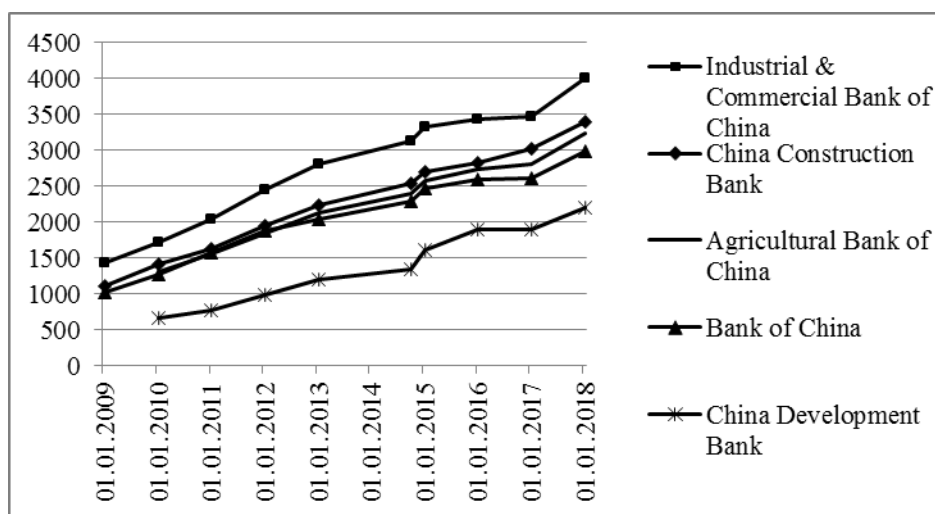
Пальму першості даного рейтингу тримає американський банк JP Morgan Chase з капіталізацією 390,93 млрд. дол. США. Крім п'яти банків Китаю, представлених у попередньому рейтингу, до нього входять чотири банки США (JP Morgan Chase, Bank of America, Wells Fargo, Citigroup). Крім того, до рейтингу увійшов ТНБ Великобританії – HSBC Holdings.

Динаміка вартості активів найбільших банків світу за період 2009-2018 роки унаочнена на рисунку 1. Як видно з даного рисунку, всі п'ять банків Китаю (Industrial & Commercial Bank of China, China Construction Bank Corp, Agricultural Bank of China, Bank of China, China Development Bank) показали стрімке зростання вартості активів впродовж аналізованого періоду. Водночас три банки Західної Європи (Barclays PLC, Deutsche Bank, Royal Bank of Scotland Group) продемонстрували масштабне скорочення вартості активів. Вочевидь, це наслідки фінансових втрат під час світової фінансової кризи 2008 року. Інші представлені банки (JPMorgan Chase, HSBC Holdings, BNP Paribas, Bank of America, Citigroup) стабілізували вартість активів.

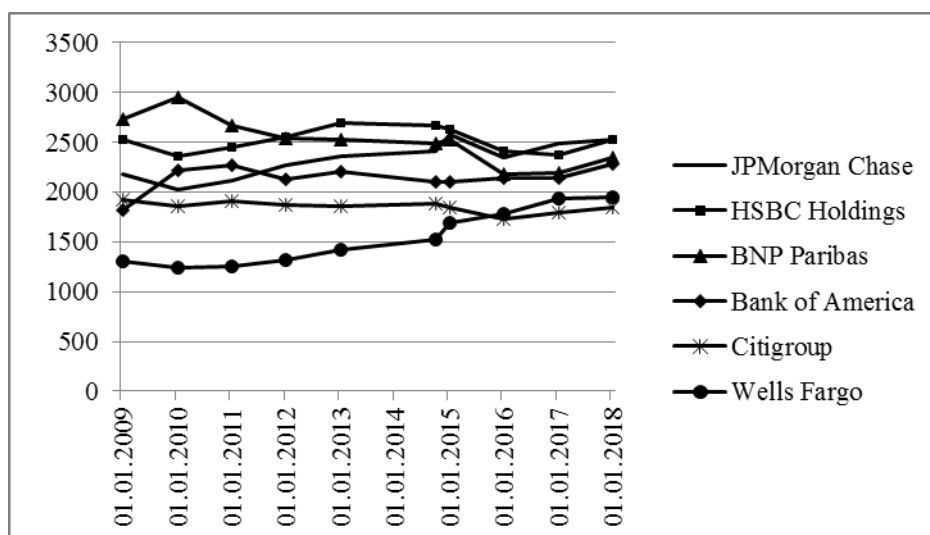
У результаті за останні 10 років відбулися істотні зміни в територіальному розташуванні транснаціональних банків. Картина розподілу ТОП-50 ТНБ за територіальною ознакою кардинально змінилася (рис. 2) – основну частку ТОП-50 ТНБ складають банки Китаю: за 10 років цій країні вдалося збільшити кількість присутності в рейтингу банків в 3,3 рази: з 4 до 13 банків. Незважаючи на помітне скорочення ТНБ з Великобританії (з 7 до 4), Німеччини (з 7 до 1), як і раніше значною залишається сукупна частка європейських банків (Франції, Іспанії, Італії, Нідерландів, Швейцарії та ін.). Зміцнилися позиції в рейтингу і банків таких країн, як Австралія, Японія і США. Вперше у 2018 році увійшов до рейтингу банк Люксембургу. Отже, якщо ж розглянути приналежність банків тієї чи іншої країни базування впродовж декількох десятиліть, можна з упевненістю сказати, що зараз посилюється роль і вплив Китаю у фінансовій сфері, але європейські та американські банки, як і раніше, утримують свої позиції, незважаючи на значні втрати, яких вони зазнали під час світової фінансової кризи.

Розглянемо більш докладно фінансову географію експансії транснаціонального банківського капіталу. Як свідчить дані рисунку 3, за критеріями територіального розміщення та концентрації сукупної вартості активів у розмірі понад 5 трлн. дол. США, у світі сформувалися чотири глобальних фінансові кластери, в яких згурпувалися найбільші транснаціональні банки світу: Китай, США, Західна Європа, і Японія. Розглянемо детальніше специфіку діяльності найбільших транснаціональних банків кожного з названих осередків глобальної банківської діяльності.

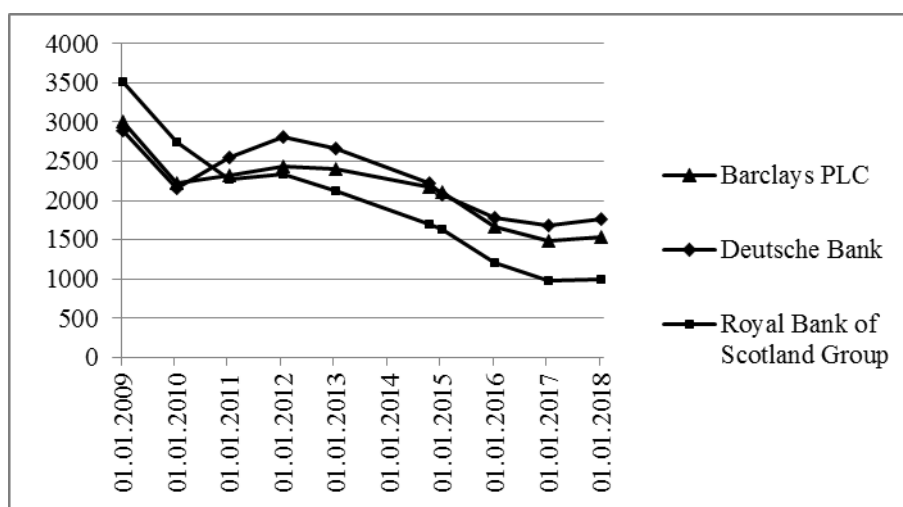
Кластер транснаціональних банків Китаю. На наш погляд, ключовими драйверами експансіоністських дій китайських комерційних банків на глобальному фінансовому ринку є: інтернаціоналізація бізнесу в Китаї, конвертованість національних валют, необхідність диверсифікації ризиків китайських банків, пошук додаткових джерел доходів від закордонного розміщення активів. Зупинимо увагу на найбільших банках Китаю за сукупним обсягом активів 3.

а) банки зі стрімко зростаючою вартістю активів

б) банки з відносно стабільною або повільно зростаючою вартістю активів

в) банки з стрімко спадаючою вартістю активів

Рис. 1. Динаміка вартості активів найбільших банків світу за період 2009-2018 роки, млрд. дол. США [9]

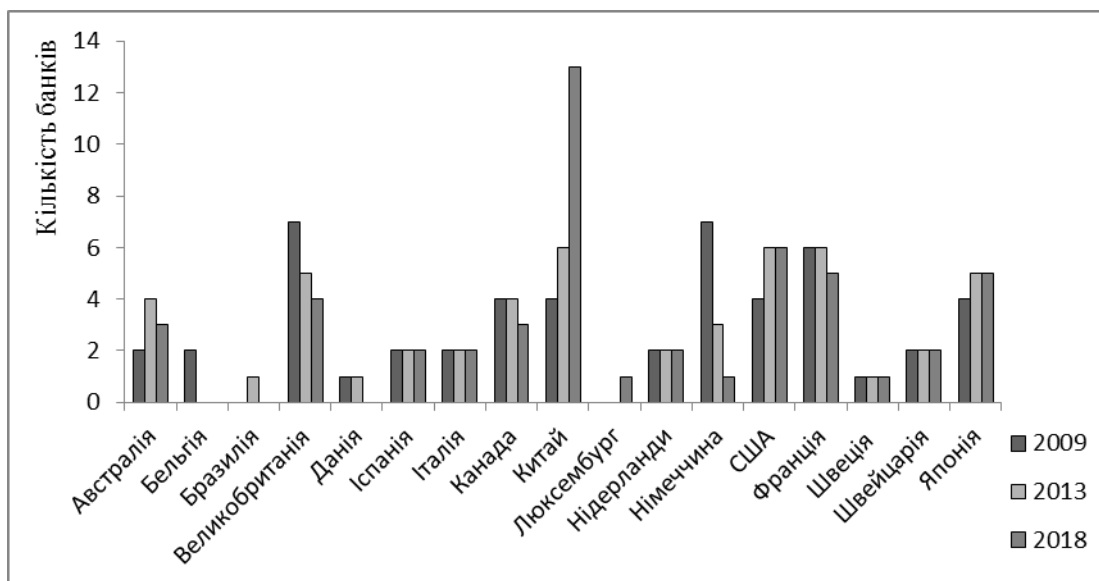

Рис. 2. Територіальний розподіл кількості банків, що входять до ТОП-50 найбільших банків світу [9]

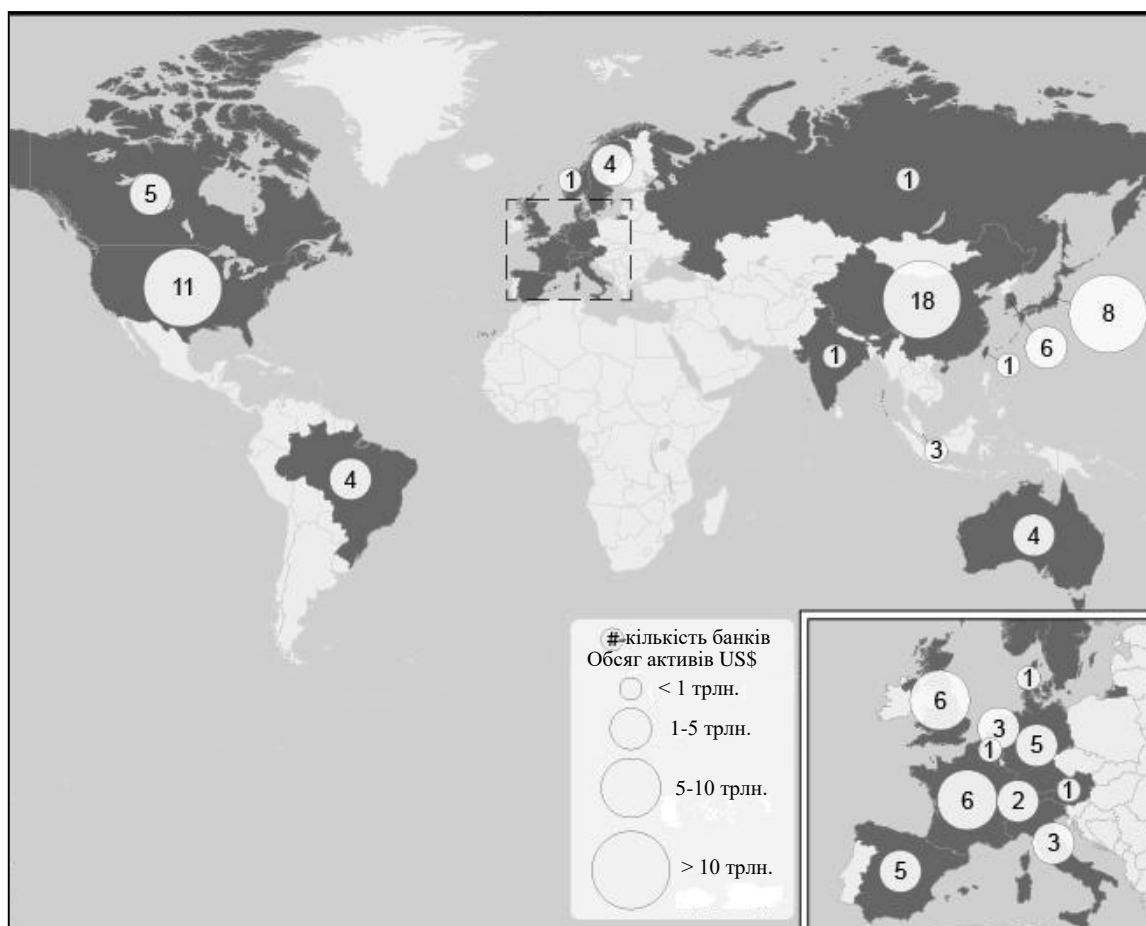

Рис. 3. Фінансова географія експансії транснаціонального банківського капіталу [10]

Промисловий та комерційний банк Китаю (*Industrial and Commercial Bank of China – ICBC*) є одним із державних комерційних банків «Великої четвірки». ICBC є найбільшим банком у світі за загальними активами та ринковою капіталізацією. Станом на квітень 2017 р. ринкова капіталізація банку становила 245 млрд. доларів США, при цьому, уряд Китаю володіє близько 70% МКБК. Маючи понад 460 тис. працівників, банк пропонує широкий

спектр банківських продуктів і послуг, приблизно 500 млн. роздрібних та корпоративних клієнтів через понад 16,4 тис. точок продажу та 100 тис. банкоматів по всій країні, понад 400 офісів за кордоном та глобальну мережу з понад 1600 банків-кореспондентів. Промисловий і комерційний банк Китаю був створений 1 січня 1984 року, а у жовтні 2006 року банк був зареєстрований на Гонконзькій та Шанхайській фондових біржах. Станом на 30.06.2017 року, загальні активи ICBC склали 25,5 трлн. юанів (3,8 трлн. дол. США).

Корпорація «Будівельний банк Китаю» (China Construction Bank Corporation – CCB) є однією з найбільших банків Китаю. Банк працює у трьох основних бізнес-сегментах: корпоративному банківському обслуговуванні, персональній банківській діяльності та казначейських операціях. CCB обслуговує понад 340 млн. роздрібних та корпоративних клієнтів через приблизно 14,9 тис. філій та відділень по всій країні та за кордоном у Люксембурзі, Гонконгу, Сінгапурі, Франкфурті, Йоганнесбурзі, Токіо, Сеулі, Сідней та інших країнах. У 2009 році CCB відкрила Нью-Йоркський філіал та дочірню компанію в Лондоні. В 2014 році Китайський будівельний банк запустив чотири дочірні підприємства: філію Торонто, дочірню компанію Нової Зеландії, філію Макао та філію Брісбен. Станом на 5 січня 2018 р. ринкова капіталізація CCB становила приблизно 247 млрд. дол. США. Банк був зареєстрований на Гонконзькій та Шанхайській фондових біржах у жовтні 2005 року та у вересні 2007 року, відповідно. Станом на квітень 2017 р. ринкова капіталізація CCB склала близько 200 млрд. дол. США, що дало змогу банку зайняти п'яте місце серед зареєстрованих банків світу. Історія CCB датується 1954 р., коли був створений Народний будівельний банк Китаю. У 1996 році його було перейменовано в Будівельний банк Китаю, при цьому уряд Китаю володіє приблизно 58% CCB.

Сільськогосподарський банк Китаю (Agricultural Bank of China – ABC) – третій за величиною банк у Китаї за величиною загальних активів. Банк також посідає четверте місце серед найбільших банків світу за активами, та восьмий – за ринковою капіталізацією. ABC обслуговує понад 320 млн. клієнтів. Банк спеціалізується на фінансуванні та наданні послуг сільськогосподарським, комерційним, виробничим та транспортним підприємствам у сільській місцевості. У структурі банку налічується понад 23,6 тис. місцевих філій, 10 відділень за кордоном у Гонконгу, Сінгапурі, Сеулі, Нью-Йорку, Люксембурзі, Дубаї, Токіо, Франкфурті та Сідней, а також представництва в Ванкувері, Ханой і Тайбей і 5 зарубіжних філій. У 2016 році ABC заснував китайсько-конголезький банк для Африки. Попередник Сільськогосподарського банку Китаю – це сільськогосподарський кооперативний банк, який був заснований у 1951 році. З 1970-х років ABC перетворився з державного спеціалізованого банку на комерційний банк, який контролюється державою. У 2009-2010 роках банк був реорганізований в акціонерний комерційний банк та зареєстрований на Шанхайській та Гонконзькій фондових біржах. Станом на 30.06.2017 року банк мав загальну вартість активів 3,04 трлн. дол. США. Ринкова капіталізація банку становила 203,24 млрд. дол. США.

Банк Китаю (Bank of China – BOC) – один з чотирьох державних комерційних банків Китаю. Банк був заснований у 1912 році урядом, щоб замінити Імператорський банк Китаю. У 1994 році банк був перетворений у державний комерційний банк та зареєстрований на фондових біржах Гонконгу та Шанхаї в 2006 році. На даний час BOC є 9-м найбільшим банком у світі за ринковою капіталізацією та 4-м за величиною активів. Банк надає широкий спектр банківських продуктів та фінансових послуг для приватних і корпоративних клієнтів, а також фінансових установ у всьому світі. Бізнес BOC охоплює комерційний банківський, інвестиційний та страховий бізнес. До складу групи входять BOC Гонконг, BOC International, BOCG Insurance та інші фінансові установи. Банк відкрив понад 10,6 тис. вітчизняних філій та відділень та 580 іноземних офісів у Гонконгу, Макао, Тайвані та 37 інших країнах. Уряд Китаю володіє близько 70% BOC. Станом на квітень 2017 року Банк Китаю мав ринкову капіталізацію 150 млрд. дол. США. Загальні активи банку становити близько 2,9 трлн. дол. США.

Отже, чотири найбільших китайських державних банків, а саме – Промисловий і торговий банк Китаю, Банк Китаю, Будівельний банк Китаю та Сільськогосподарський банк за своїми активами зрівнялися з провідними західними ТНБ. У першого з них ринкова капіталізація близька до показників провідних західних ТНБ, однак ці китайські банки значно поступаються західним ТНБ за масштабністю зарубіжних операцій. ТНБ Китаю, як і інші банки країн Сходу, працюють, у першу чергу, в країнах свого регіону. Тому, зрозуміло, що відбувається взаємопроникнення та злиття транснаціонального банківського капіталу у формі перехресного фінансування країн південно-східної Азії. Таким чином, можна зробити висновок, що китайські банки досить активно беруть участь у процесі транснаціоналізації світового фінансового ринку. Водночас, в умовах жорсткої конкурентної боротьби з американськими, японськими та європейськими ТНБ мають багато проблем, що потребують вирішення, на шляху їх подальшого просування на глобальний фінансовий ринок. Зокрема, наявний арсенал міжнародних банківських операцій і їх зарубіжна інвестиційна діяльність китайських ТНБ є недостатніми для лідерства на глобальному фінансовому ринку. До того ж, їх банківські операції досі в основному зосереджені в традиційній області банківництва: залученні депозитів, кредитуванні, банківських переказах. Тому китайські ТНБ повинні розширювати спектр банківських послуг своїх зарубіжних філій.

Кластер транснаціональних банків США. До найбільших банків США за загальними активами відносять:

JP Morgan Chase – одна з найбільших банківських установ Сполучених Штатів із активами понад 2,4 трлн. дол. США, депозитами 1,3 трлн. дол. США та ринковою вартістю 343 млрд. дол. США, станом на 3 жовтня 2017 року. *JP Morgan Chase* – це провідний глобальний банк із фінансовими послугами, що обслуговує понад 80 млн. клієнтів та операцій у 100 країнах. Це найбільший банк США за обсягами активів, депозитів та ринковою капіталізацією. Банк працює за основними бізнес-сегментами: *Consumer & Community Banking*, *Corporate & Investment Bank*, *Commercial Banking* та *Asset & Wealth Management* та є світовим лідером у сфері інвестиційного банкінгу з відділеннями у 38 країнах та активами в управлінні обсягом 1,8 трлн. дол. США. *Chase Bank* є споживчим та комерційним банківським підрозділом США *JP Morgan Chase*, який обслуговує майже половину американських домогосподарств через понад 2,2 тис. філій, 16 тис. банкоматів та 300 відділень по всій країні. Чейз є емітентом кредитних карток № 1 в США. Станом на 31 березня 2017 р. *JP Morgan Chase* мав сукупні активи в розмірі 2,55 трлн. дол. США, загальні кредити на суму 896 млрд. дол. США та депозити в розмірі 1,423 трлн. дол. США. Основними дочірніми компаніями банку є *JP Morgan Chase Bank, N.A.* та *Chase Bank USA, N.A.* Небанківським дочірнім підприємством є *JP Morgan Securities LLC*.

Банк Америки (Bank of America – BoA) є другою за величиною банківською холдинговою компанією в США за активами та депозитами після *JP Morgan Chase*. Банк має чотири напрямки бізнесу: споживчий банкінг, глобальний банкінг, глобальні ринки та глобальне управління багатствами та інвестиціями. Останнім напрямом займаються дочірні структури: *Merrill Lynch Global Wealth Management* та *U.S. Trust, Bank Of America Private Wealth Management*. Банк Америки генерує приблизно 90% своїх надходжень на місцевому ринку та продовжує купувати бізнес у Сполучених Штатах. Ядром стратегії *BoA* є досягнення первинства на своєму внутрішньому ринку. Банк обслуговує близько 46 млн. фізичних осіб та підприємців через приблизно 4,6 тис. роздрібних банківських офісів та 16 тис. банкоматів по всій країні. Позиція роздрібно-банківського бізнесу Банку охоплює 80% населення Сполучених Штатів. Водночас банк має присутність у 35 країнах Європи, Африки та Близького Сходу, Північної та Латинської Америки та регіону Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Станом на 31 березня 2017 року корпорація «Банк Америки» мала 2,4 трлн. доларів США у загальних активах, 1,3 трлн. дол. США депозитів, 906,2 млрд. дол. США позик, 947 млрд. дол. США у активах в управлінні та 1,1 трлн. дол. США у брокерських активах.

Citigroup Inc. є однією з найбільших у світі фінансових компаній, що має понад 200 млн. клієнтів та 219 тис. співробітників у всьому світі. Компанія працює за двома бізнес-сегментами: глобальним споживчим банкінгом (GCB) та інституційною групою клієнтів (ICG), управляє приблизно 720 роздрібними філіями в Північній Америці, 1,5 тис. роздрібними філіями в Латинській Америці та 432 філіями в Азії. До того ж Citigroup надає повний спектр фінансових продуктів і послуг споживачам, корпораціям, урядам держав та установам. Банк пропонує заощадження, індивідуальні пенсійні рахунки, особисті та студентські позики, іпотечні кредити, позики на житло та комерційну нерухомість, кредитні та дебетові картки, онлайніві та мобільні банківські послуги, управління грошовими коштами, операції з торгівлі цінними паперами, управління майном, страхові продукти та інші послуги. Citigroup є найбільшим у світі емітентом кредитних карток з приблизно 140 млн. рахунків та 420 млрд. дол. США у річному обігу. Компанія Citigroup була утворена в результаті злиття групи компаній Citicorp і Travelers Group у 1998 році. Станом на 31 березня 2017 року компанія мала загальні активи в 1,8 трлн дол. США та депозити понад 900 млрд. дол. США. Дочірніми компаніями Citigroup є: Citibank, CitiMortgage, Citi Branded Cards, Citi Private Bank, Grupo Financiero Banamex, Citibank India, Citi Securities & Banking, Nikko Citigroup, Railmark Holdings, Salomon BIG та Sedna Finance.

Wells Fargo Bank – головна дочірня компанія Wells Fargo & Company – однієї з найбільших фінансових компаній у Сполучених Штатах. Wells Fargo Bank, штаб-квартира якого знаходиться в Сіу-Фоллз, Південна Дакота, є одним з найбільших банків країни за активами та депозитами. Це головна дочірня компанія Wells Fargo & Company, яка представляє більше 90% консолідованих активів компанії. Банк надає повний спектр банківських продуктів та послуг, включаючи особисті та комерційні кредити, іпотечні кредити, автокредити, контрольні та ощадні рахунки, депозитні сертифікати, страхові продукти, онлайніві та мобільні банківські послуги, управління активами й інші послуги. В банку працюють понад 229 тис. співробітників у близько 6,2 тис. традиційних відділень, функціонують близько 13 тис. банкоматів. Банк також має філії у Великобританії, Канаді, Об'єднаних Арабських Еміратах, Японії, Китаї, Кайманових островах, Південній Кореї, Сінгапурі та Гонконгу. Wells Fargo Home Mortgage Inc, дочірня компанія Wells Fargo Bank, є одним із найбільших кредиторів у США з портфелем обслуговування близько 2 трлн. дол. США та понад 700 іпотечних офісів по всій країні. Станом на 31 березня 2017 року банк мав загальний обсяг активів 1,7 трлн. дол. США та загальну суму депозитів 1,367 трлн. дол. США Wells Fargo Bank є членом Федеральної корпорації страхування депозитів.

Кластер транснаціональних банків Західної Європи. Серед найбільш великих банків світу європейські банки займають лідируючі позиції. Величина сукупних активів 10 найбільших банків Європи, розміщених у Великобританії, Німеччині, Франції, Іспанії та Нідерландах, складає 17,2 трлн. дол. США, або 60,7% відносно сукупних активів 10 найбільших банків світу, що свідчить про те, що європейські банки займають важливе місце на глобальному фінансовому ринку.

До десятки провідних європейських банків включають 3 британських банки, 4 французькі банки, 1 німецький банк, 1 іспанський банк та 1 голландську фінансову установу.

HSBC Holdings є однією з найбільших у світі фінансових компаній. Маючи понад 230 тис. співробітників, компанія обслуговує близько 46 млн. клієнтів через міжнародну мережу з більш ніж 4 тис. філій та офісів у 71 країнах та регіонах Європи, Північної та Латинської Америки, Азії, Африки та Близького Сходу. Компанія зареєстрована на біржах Лондона, Нью-Йорка, Парижу, Гонконгу та Бермудських островів. HSBC функціонує в наступних бізнес-сегментах: комерційний банкінг, глобальний банкінг та ринки, приватні банки, роздрібно банківське обслуговування та управління багатством. Станом на 31 березня 2017 року компанія мала загальну суму активів у розмірі 2,4 трлн. дол. США, 1,3 трлн. дол. США депозитів та 876,0 млрд. дол. США кредитів.

BNP Paribas – одна з десяти найбільших банківських груп світу, загальна сума активів якої становить 2,1 трлн. євро станом на 30 червня 2017 року. Банки групи обслуговують понад 22 млн. роздрібних клієнтів через понад 7,3 тис. філій по всьому світу. Банк присутній в 75 країнах та має приблизно 192 тис. працівників, з них понад 145 тис. працюють на ринках Франції, Бельгії, Італії та Люксембургу. Банк також має понад 20 тис. співробітників в Америці, 15,5 тис. працівників в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та близько 10 тис. працівників в Африці. BNP Paribas має дві основні бізнес-одиниці: Retail Banking & Services (RBS) (обслуговує внутрішні ринки та надає міжнародні фінансові послуги) та Corporate & Institutional Banking (CIB). Внутрішні ринки включають французький роздрібний бізнес, Banca Nazionale del Lavoro в Італії, BNP Paribas Fortis у Бельгії та BGL BNP Paribas у Люксембурзі, а також три спеціалізовані установи (Arval, BNP Paribas Leasing Solutions та BNP Paribas Personal Investors). Міжнародні фінансові послуги надають BNP Paribas Personal Finance, International Retail Bank, BNP Paribas Cardif, BNP Paribas Wealth Management, BNP Paribas Investment Partners та BNP Paribas Real Estate. BNP Paribas був визнаний найкращим банком у світі, кращим банком у Франції, кращим банком у Люксембурзі, кращим банком у Західній Європі та кращим банком управління багатством у Західній Європі в рамках Euromoney Awards for Excellence 2016. Компанія була створена в 2000 році шляхом злиття Banque Nationale de Paris та Paribas.

Креді Агріколь Груп (Credit Agricole Group) – провідний роздрібний банк у Франції та одна з найбільших банківських груп у світі. Група включає в себе мережу кооперативних банків з більш ніж 2,5 тис. місцевих та 39 регіональних банків. Маючи понад 138 тис. співробітників, група обслуговує 52 млн. клієнтів у 11,1 тис. філій по всьому світу. Група організована за напрямками бізнесу: французький роздрібний бізнес, міжнародний роздрібний бізнес (Gruppo Credit Agricole Italia, Credit Agricole Bank Polska S.A., Credit du Maroc, Credit Agricole Egypt, Credit Agricole Ukraine, Credit Agricole Romania та Credit Agricole Serbia). Спеціалізовані фінансові послуги включають: споживчі фінанси, лізинг та факторинг, корпоративний та інвестиційний банкінг, управління активами, страхування та приватні банківські послуги.

Deutsche Bank – найбільший банк у Німеччині, провідний глобальний універсальний банк з операціями в Європі, що має присутність в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та Америці. Маючи приблизно 98 тис. співробітників, банк надає повний спектр фінансових продуктів та послуг корпораціям, урядам, інституціональним інвесторам, малому та середньому бізнесу та приватним особам. Банк діє через такі підрозділи: Corporate & Investment Banking (CIB); Global Markets; Deutsche Asset Management; Private, Commercial Clients; Postbank. Банк обслуговує понад 27 млн. клієнтів. Deutsche Bank – це глобальний постачальник фінансових послуг з більш ніж 2500 філіями в 70 країнах, загальними активами 1,6 трлн. євро та ринковою капіталізацією понад 24 млрд. євро станом на 11 травня 2018 року.

Кластер транснаціональних банків Японії. Що стосується японських банків, то транснаціоналізація їх діяльності відбувається набагато повільніше, ніж китайських, і вони посідають скромне місце в світовому рейтингу транснаціональних банків. Це пояснюється, перш за все, тривалою закритістю японського фінансового ринку, а також необхідністю подолання наслідків глибокої та масштабної кризи фінансової системи країни. До найбільших банків Японії відносять:

Mitsubishi UFJ Financial Group, Inc. (MUFG) – є однією з найбільших фінансових груп світу. Банк Токуо-Mitsubishi UFJ є основним підрозділом роздрібного та комерційного банкінгу групи. Це найбільший банк у Японії. Послуги MUFG включають корпоративне, довірче, інвестиційне банківське обслуговування, цінні папери, споживче фінансування, управління активами та багато іншого. Компанія здійснює операції в більш ніж 50 країнах світу. Вона налічує понад 2300 офісів, включаючи 399 офісів у Північній та Латинській

Америці, 68 офісів в Азії та Океанії, а також 36 офісів у Європі, на Близькому Сході та в Африці. Станом на 31 березня 2017 року фінансова група Mitsubishi UFJ мала загальну суму активів 303,30 трлн. яп. єн, позики на 109,0 трлн. яп. єн, депозити 170,730 трлн. яп. єн, близько 90 тис. працівників та 50 тис. працівників за кордоном.

Японський Поштовий Банк (Japan Post Bank Co.) є найбільшим банком в Японії за депозитами та другим за обсягом активів. Банк надає широкий спектр банківських продуктів, включаючи депозитні послуги, кредитні картки, інвестиції в цінні папери, іноземні валюти, державні облігації, страхові та інші послуги. Маючи 12 965 співробітників, він працює через мережу з 12 філій, 222 підрозділів, 19 869 безпосередньо керованих поштових відділень, 3 957 контрактних поштових відділень та близько 27 000 банкоматів. Він також має представництва за кордоном у Лондоні (Великобританія), Гонконгу та ін. країнах. У листопаді 2015 року банк був зареєстрований на Токійській фондовій біржі. За 2017 рік Японський Поштовий Банк тримав чистий прибуток у розмірі 312,2 млрд. яп. єн та має загальні активи в обсязі 209,6 трлн. яп. єн (1,9 трлн. дол. США).

Sumitomo Mitsui Financial Group, Inc. (SMFG) є однією з найбільших у Японії фінансових груп. Станом на 31 березня 2017 року активи групи досягли загальної вартості у 197,79 трлн. яп. єн (1,8 трлн. дол. США), депозити – 117,8 трлн. яп. єн, кредити – 75,1 трлн. яп. єн. У підрозділах групи працюють близько 77,2 тис. чоловік. Акції групи котируються на Токійській фондовій біржі, фондовій біржі Нагоя та Нью-Йоркській фондовій біржі. Sumitomo Mitsui Banking Corporation (SMBC) є дочірньою компанією Sumitomo Mitsui Financial Group. Банк має три регіональні штаби в Європі, Америці та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, а також дочірні компанії в Канаді, Китаї, Індонезії, Росії та Бразилії. Маючи близько 29,3 тис. співробітників, SMBC управляє 440 вітчизняними та 18 зарубіжними філіями.

Висновки. Таким чином, за результатами порівняльного аналізу кластерів транснаціонального банківського капіталу слід констатувати наявність наступних тенденцій та закономірностей зміни конкурентного ландшафту транснаціональних банків:

- розширення просторів і кордонів глобального банкінгу;
- різке зростання значущості фактора часу в конкурентній боротьбі транснаціональних банків за розширення ринкових позицій, скорочення часу на реалізацію стратегічної ініціативи, необхідність миттєвої реакції на дії конкурентів та інших учасників ринку;
- зростання числа конкурентів, які вміють швидко клонувати будь ринкову перевагу;
- розвиток зв'язків між споживачами послуг транснаціональних банків, у зв'язку з чим формуються спільні сегменти ринку глобальних фінансових послуг, знижується точність прогнозів типів поведінки споживачів;
- фокус діяльності транснаціональних банків переміщається від забезпечення ефективності управління банківською структурою до розвитку взаємодії з транснаціональних банків зі споживачами.

На сьогодні транснаціональні банки використовують значне різноманіття організаційних структур для обслуговування міжнародної діяльності. До основних організаційних форм в транснаціональному банківському секторі відносяться банківські відділення, філії, спільні підприємства, іноземні компанії, але, при цьому, відзначається велика зацікавленість в експансії у регіони, в яких банки мають більш близькі історичні, соціокультурні (перш за все, мовна близькість) та інші зв'язки. Підвищення ролі транснаціонального банківського капіталу на національних ринках різних країн світу можна розглядати як складову частину процесу глобалізації, яка характеризується наростаючим взаємопроникненням економік, тенденцій до поступового зняття обмежень за капітальними операціями та розширенням міжнародної торгівлі. В умовах, коли Україна прагне інтегруватися у світове господарство, вітчизняні банки повинні активно використовувати

різноманітний досвід діяльності транснаціональних банків різних країн, шляхи формування ними організаційних структур, застосування передових інформаційних технологій, основи менеджменту і маркетингу, організацію операцій.

Підводячи підсумки, зазначимо, що за результатами дослідження набуло подальшого розвитку наукове представлення про фінансову географію експансії транснаціонального банківського капіталу в частині виділення чотирьох фінансових кластерів базування транснаціональних банків (Китай, США, Японія та країни Західної Європи), що відповідають критерію перевищення сукупного обсягу активів 5 трлн. дол. США в регіонах базування. Такий підхід дозволив виявити ефект витіснення банків Західної Європи та США транснаціональними банками Китаю та встановити тенденцію активізації експансії транснаціональних банків в країни з економіками, що розвиваються.

Список використаної літератури

1. Владичин У. В. Державне регулювання іноземного банківництва в Україні: монографія / У. В. Владичин. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 592 с.
  2. Данилишин Б. М. Інвестиційна політика в Україні: Монографія / Б. М. Данилишин, М. Х. Корецький, О. І. Дачій. – Донецьк: Юго-Восток, ЛТД, 2006. – 292 с.
  3. Корнилюк Р. В. Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання: монографія / Р. В. Корнилюк, І. Б. Івасів, О. М. Діба. – Київ: КНЕУ, 2012. – 234 с.
  4. Онищенко В. Регулювання іноземного капіталу в банківській системі: зарубіжний досвід та імплементація його в Україні / В. Онищенко, С. Манжос // Вісник Національного банку України. – 2013. – №11. – С. 16–21.
  5. Осадчий Є. С. Іноземний капітал в банківській системі України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.08 / Осадчий Є. С. – Київ, 2010. – 21 с.
  6. Чуб О. О. Банки в глобальній економіці: монографія / О. О. Чуб. – Київ: Вид-во КНЕУ, 2009. – 340 с.
  7. Момот О. М. Систематизація ефектів, що породжуються експансією транснаціонального банківського капіталу / О. М. Момот, Н. В. Ткаченко. // Світ фінансів. – 2018. – №3. – С. 80–91.
  8. Вишневський В. П. Моделі фінансових і економічних регуляторів / В. П. Вишневський. // Математичне моделювання в економіці. – 2013. – №1. – С. 74–84.
  9. World's largest banks 2018 [Electronic resource] // Banks around the World. – 2018. – Retrieved from: www.relbanks.com.
  10. S&P Global Market Intelligence [Electronic resource] – Retrieved from: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en>.
- Стаття надійшла до редакції 01.12.2021
Статтю рекомендовано до друку 17.12.2021

References

1. Vladychyn, U.V. (2015). *Derzhavne rehulivannia inozemnoho bankivnytstva v Ukraini* [State regulation of foreign banking in Ukraine]. LNU imeni Ivana Franka. Lviv, Ukraine. 592 p.
  2. Danylyshyn, B.M., Koretskyi, M.Kh., Datsii O.I. (2006). *Investytsiina polityka v Ukraini* [Investment policy in Ukraine]. Donetsk: Yugo-Vostok, LTD. 292 p.
  3. Kornilyuk, R.V., Ivasiv, I.B. and Dyba, O.M. (2012). *Inozemni banky v Ukraini: vplyv ta rehulivannia* [Foreign banks in Ukraine: influence and regulation]. KNEU, Kyiv, Ukraine. 234 p.
  4. Onyshchenko, V. and Manzhos, S. (2013). Regulation of foreign capital in the banking system: foreign experience and its implementation in Ukraine. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*. no. 11. P. 16-21.
  5. Osadchyi, Ye.S. (2010). Foreign capital in the banking system of Ukraine. Thesis abstract of cand. sc. (econ.), 08.00.04. Kyiv, Ukraine. 21 p.
  6. Chub, O.O. (2009). *Banky v hlobalnii ekonomitsi* [Banks in the global economy]. KNEU. Kyiv, Ukraine. 340 p.
  7. Momot, O.M., Tkachenko, N.V. (2018). Systematyzatsiia efektyv, shcho porodzhuutsia ekspansiieiu transnatsionalnoho bankivskoho kapitalu [Systematization of the effects generated by the expansion of transnational banking capital]. *Svit finansiv*. 3. P. 80–91.
  8. Vyshnevskiy, V.P. (2013). Modeli finansovykh i ekonomichnykh rehuliatoriv [Models of financial and economic regulators]. *Matematychni modeliuvannia v ekonomitsi*. 1. P. 74–84.
  9. World's largest banks 2018. Banks around the World. Retrieved from: www.relbanks.com.
  10. S&P Global Market Intelligence. *S&P Global*. Retrieved from: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en>.
- The article was received by the editors 01.12.2021
The article is recommended for printing 17.12.2021

Nataliia Tkachenko

D.Sc., Professor, Director, Institute of Postgraduate Education of Taras Shevchenko Kyiv National University, st. Vasylykivska, 36, Kyiv, 03022, Ukraine; e-mail: tkachenko_nt@ukr.net; ORCID: 0000-0001-6312-4586

Oleksandr Momot

D.Sc., Docent, Higher Education Institution «Kyiv International University», st. Lvivska, 49, Kyiv, 03179, Ukraine; e-mail: o.m.momot@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-3799-0821

Miroslava Khutorna

D.Sc., Associate Professor, Banking University, st. Sichovykh Striltsiv, 11, Lviv, 79007, Ukraine; e-mail: lmiroslava7@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0761-3021

NEWEST APPROACHES TO TRANSNATIONAL BANKING CAPITAL CLUSTERING IN THE GLOBAL DIMENSION

One of the financial globalization manifestations is the functioning of transnational banks, which, as bearers of transnational banking capital, are expanding their operations in the financial systems of different countries of the world. The openness of financial systems to the intervention of transnational banks, on the one hand, contributes to the diffusion of banking innovations, the attraction of foreign direct investment into the country, and on the other, makes the financial system vulnerable to the effects of global crisis.

The used set is a set of general scientific methods: abstraction, generalization, induction, deduction, analysis and synthesis.

According to the criteria of territorial location and concentration of total asset value of more than \$5 trillion, there are four clusters in the world, which are based on the largest transnational banks of the world: in China, the USA, Western Europe and Japan. The dynamics of the assets value of the largest banks in the world over the period from 2009 to 2018 was evidenced by the displacement effect of the transnational banks of Western Europe and the USA by the banks of China. The main trends in the global expansion of transnational banking capital are the following: the expansion of global banking spaces and borders; a sharp rise in the importance of the time factor in the competitiveness of transnational banks to expand market positions; reducing the time to implement a strategic initiative; the need for immediate reaction to the actions of competitors and other market participants; growing number of competitors who are able to quickly clone market advantages; shifting the focus of transnational activities from ensuring the effective management of the banking structure to developing interaction with consumers of transnational banking services.

Key words: *transnational bank capital, transnational bank, global expansion, clusters of transnational bank capital.*

JEL Classification: G21

Formulas: 0; fig.: 3, tabl.: 2, bibl.: 10